

Авт.  
к. 93

ар

НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ  
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

КУРКІН Микола Васильович



УДК343.1

## **ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ**

Спеціальність: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;  
судова експертиза.

**АВТОРЕФЕРАТ**  
дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата юридичних наук

м. Харків – 1999



*Дисертація являє собою рукопис.*

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого Міністерства освіти України.

Науковий керівник – Заслужений діяч науки і техніки України, доктор юридичних наук, професор ЗЕЛЕНЕЦЬКИЙ Володимир Серафимович, заступник директора з наукової роботи Науково - дослідного інституту вивчення проблем злочинності Академії правових наук України.

**Офіційні опоненти:**

-Заслужений діяч науки і техніки України, доктор юридичних наук, професор, академік Академії правових наук України КОНОВАЛОВА Віолета Омелянівна, професор кафедри криміналістики Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого.

-кандидат юридичних наук, доцент СТАХІВСЬКИЙ Сергій Миколайович, доцент кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ МВС України.

**Провідна установа** – відділ кримінально-правових та кримінологічних проблем Інституту держави і права імені В.М. Корещького Національної академії наук України, м. Київ.

Захист відбудеться 20 вересня 1999 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.01. в Національній юридичній академії України імені Ярослава Мудрого (310024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77).

Інв. №

7752

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого (310024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77).

Автореферат розіслано: 17 сентября 1999 року

7752

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми дослідження** обумовлюється сукупністю тих факторів, які визначають, з одного боку, потребу суспільства в їх науковому вивченні, а, з іншого боку, в рішенні відповідних соціально значущих завдань в сфері боротьби зі злочинністю. Відображаючи специфіку галузевих знань, в структурі яких здійснюється дане дослідження, важливо виділити чотири аспекти актуальності даної роботи і, передусім, криміногенний, ґносеологічний, праксиологічний і дидактичний.

**Криміногенний аспект актуальності** дослідження обумовлений станом злочинності в державі, тими негативними наслідками, які відчувають не тільки окремі громадяни або трудові колективи, які постраждали від злочинів, але і система правоохоронних органів взагалі.

В останні роки зростання злочинності в державі стабілізувалося, але, досягнувши рівня вчинення 600 тисяч злочинів на рік (1995 – 641 тис., 1996 – 617 тис., 1997 – 590 тис., 1998 – 572 тис.), вказане криміногенне явище стало загрожувати не тільки окремим громадянам або регіонам країни, але й життєдіяльності всього суспільства.

Якщо враховувати, що тільки за п'ять років (1991р. – 1996р.) в Україні загинуло 391 і поранено 2311 співробітників МВС, із яких 134 віддали життя і 1551 були поранені безпосередньо при виконанні обов'язків по охороні громадського порядку та боротьбі зі злочинністю, то загрозливий характер цього явища для життя суспільства стає ще більш очевидним. Не випадково проблеми боротьби зі злочинністю були предметом обговорення на засіданні Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю та Ради національної безпеки країни за участю Президента України.

Вияснення причин такого стану справ у сфері боротьби зі злочинністю передбачає поглиблене дослідження відповідних проблем злочинності, розробку заходів забезпечення безпеки працівників всіх правоохоронних органів, рівно як і осіб, що беруть участь в кримінальному судочинстві.

**ґносеологічний аспект актуальності** дослідження відображений в реальних потребах суспільства в науковому обґрунтуванні не тільки стану злочинності, але і підвищеної віктимності працівників правоохоронних органів.

Оскільки в інформаційному фонді країни відсутні необхідні для успішного вирішення завдань забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу дані, остільки виникає соціально обумовлена необхідність здійснити наукове дослідження всього комплексу названих проблем. Ця обставина не тільки усвідомлюється окремими вченими, але й підтверджується позицією Академії правових наук України, яку виклав в одній із своїх доповідей її президент В.Я. Тацій. У своєму виступі 22 листопада 1997 р. на виїзному засіданні Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України, В.Я. Тацій відмітив: "Що стосується Академії право-

вих наук України, то ми беремо на себе зобов'язання розробити теоретичні основи забезпечення безпеки працівників правоохоронних органів, які знайдуть своє втілення в публікації спеціального монографічного дослідження.<sup>1</sup>

Запропоноване читачеві дослідження можна розглядати в якості відповіді на викладене президентом Академії соціальне замовлення.

**Праксиологічний аспект актуальності дослідження** проявляється в безпосередньо прикладних потребах правоохоронних органів в розробці поняття забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу, розробці методичних правил і тактичних прийомів реалізації різних видів заходів забезпечення безпеки, визначення процесуального порядку прийняття рішень щодо застосування заходів безпеки у відношенні конкретних осіб і відповідного порядку припинення цієї діяльності та ін.

**Дидактичний аспект актуальності** теми дослідження характеризується тією роллю, яку дана робота може виконувати в процесі навчання студентів вищих навчальних закладів країни, а також слухачів спеціальних навчальних закладів правоохоронних органів, системи підвищення кваліфікації на місцях.

**Ступінь наукової розробки проблеми.** В науковому фонді країни відсутні не тільки дисертаційні роботи, але також і монографії, підручники або навчальні посібники, спеціально присвячені даній проблематиці. Не має таких досліджень і в більшості країн СНД. Виключення складає лише Російська Федерація, де у 1997 р. захищена на цю тему кандидатська дисертація (Л.В. Брусніцин) та видані нечисленні статті в деяких країнах дальнього зарубіжжя. По суті дана робота являє собою перше комплексне монографічне дослідження всього різноманіття проблем забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу. Викладене обумовило не тільки важливість, але і складність наукового дослідження.

**Об'єкт і предмет дослідження.** Об'єктом дослідження є безпека суб'єктів кримінального процесу, система заходів, які її забезпечують, процесуальний (процедурний) порядок застосування названих заходів, а також ті суспільні відносини, які в цьому зв'язку виникають, змінюються і припиняються.

Предметом дослідження є сукупність правових норм, які регламентують порядок забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу, а також практика застосування названих норм судовими і правоохоронними органами.

**Мета і основні завдання дослідження.** Мета дослідження багатопланова:

- по-перше, вивчити практику діяльності оперативних і слідчих підрозділів МВС, Служби безпеки України по застосуванню Закону України "Про забезпечення безпеки осіб, які приймають участь в кримінальному судочинстві" і Закону України "Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів" від 23 грудня 1993 р.;
- по-друге, виявити помилки, недоліки в діяльності різних підрозділів

<sup>1</sup>Тацій В.Я. Про роль юридичної науки у забезпеченні ефективної боротьби правоохоронних органів зі злочинністю. – Харків: Вид-во АПРН України, 1997. – С. 30, 31.

правоохоронних органів по застосуванню вказаного законодавства і фактичному забезпеченню безпеки суб'єктів кримінального процесу;

по-друге, провести порівнювальний аналіз законів України про забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу від 23 грудня 1993 р. з точки зору їх відповідності Конституції України, кримінальному, кримінально-процесуальному законодавству України та запропонувати рекомендації щодо вдосконалення правової регламентації різних аспектів діяльності правоохоронних органів по забезпеченню безпеки суб'єктів кримінального процесу;

по-третьє, проаналізувати все різноманіття несекретних відомчих нормативних актів МВС і СБУ, що регламентують діяльність відповідних структурних підрозділів по забезпеченню безпеки працівників суду, правоохоронних органів і осіб, які приймають участь в кримінальному судочинстві, з метою розробки рекомендацій по вдосконаленню та підвищенню ефективності професійної діяльності слідчих і оперативних працівників вказаних органів;

по-чотверте, створити концептуальні основи для розробки теорії забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу;

по-п'яте, дати теоретичне обґрунтування практичної необхідності вивчення теорії забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу в вищих учбових закладах країни, спеціальних учбових закладах МВС, СБУ і прокуратури України; визначити місце даної теорії в загальній системі учбових дисциплін;

по-шосте, внести пропозиції щодо вдосконалення планів та учбових програм підготовки кадрів і підвищення їх професійної кваліфікації на місцях.

З урахуванням викладених цілей дисертант ставив завдання:

а) розробити рекомендації щодо вдосконалення законодавства та відомчих нормативних актів, які регламентують діяльність правоохоронних органів по забезпеченню безпеки суб'єктів кримінального процесу;

б) підготувати на основі дисертаційного дослідження учбовий посібник по проблемах забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу для студентів вищих учбових закладів країни, спеціальних учбових закладів всієї системи правоохоронних органів, навчання слідчих та оперативних співробітників на місцях;

в) визначити заходи по вдосконаленню діяльності практичних співробітників органів МВС та Служби безпеки, усуненню недоліків, попередженню помилок в їх професійній діяльності.

**Методологічні основи дослідження** склали: загальний діалектичний метод наукового пізнання дійсності, в межах якого використовувались системно-структурний підхід, порівнювально-правовий, статистичний, логіко-юридичний, соціологічний та інші методи. При цьому всі методи дослідження використовувались у взаємозв'язку та взаємозалежності, що в кінцевому рахунку забезпечило всебічність, повноту та об'єктивність дослідження, коректність, несуперечливість та істинність наукових результатів.

**Теоретичні основи дослідження** багатогранні. Вони представлені в дисертації, насамперед, роботами вчених всіх наук кримінального циклу: кримінального права, кримінального процесу, кримінології, кримінально-виконавчого законодавства, криміналістики, судової статистики, загальної теорії боротьби зі злочинністю; під особливим кутом зору вивчалась література з оперативно-розшукової діяльності, прокурорського нагляду, конституційного, трудового та цивільного права; глибоко проаналізована література по загальній теорії права, юридичній деонтології, етиці, праксиології та іншим галузям знань, перелік яких представлено в списку літератури, що використана при написанні дисертації.

**Правові основи дослідження.** Нормативну базу дослідження склали відповідні розділи Конституції України, Закони України “Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів”, “Про забезпечення безпеки осіб, які приймають участь в кримінальному судочинстві” від 23 грудня 1993 р., чинне кримінальне та кримінально-процесуальне законодавство, норми інших галузей права, які відносяться до різних розділів дисертаційного дослідження; міжнародно-правові акти, договори, резолюції міжнародних організацій, а також норми національної етики та загальнолюдської моралі.

**Емпіричні основи дослідження** мають комплексний характер і включають в свій склад:

- а) матеріали 125 кримінальних справ, завершених провадженням органами дізнання та попереднього слідства Управління МВС в Харківській області та Управління СБУ в Харківській області за 1993 – 1998 роки;
- б) матеріали оперативно-розшукової діяльності за вказаний період;
- в) архівні кримінальні справи названих слідчих апаратів за останні 25 років;
- г) матеріали юридичної практики органів прокуратури, суду, Міністерства внутрішніх справ та Служби безпеки України, які знайшли своє відображення в оглядах, бюлетенях передового досвіду та в інформаційних листах;
- д) накази, вказівки та інструкції Генерального прокурора України, Міністра внутрішніх справ України та Голови Служби безпеки України;
- є) постанови Пленуму Верховного суду України;
- ж) контент-аналіз української та зарубіжної преси, а саме газет “Урядовий кур’єр”, “Голос України”, “Ім’ям закону”, “Закон та бізнес”, “Діло”, “Ізвестия”, “Комсомольская правда”, “Кримінальний огляд”, “Аргументи і факти” та ін. за період з 1991 по 1998 роки;

При написанні дисертації автор спирався на особистий досвід роботи в різних державних органах, в тому числі і в Службі безпеки України.

**Наукова новизна дослідження та особистий внесок автора** в дослідження теми заключається в тому, що в дисертації вперше в Україні здійснено розробку концептуальних основ теорії забезпечення безпеки суб’єктів кримінального процесу; формування нового наукового напрямку в дослідженні про-

блем захисту основних (фундаментальних) людських цінностей (життя, здоров'я, житла, майна, честі та гідності людини), створення передбачених законом умов та державно-правових гарантій своєчасного та доброякісного здійснення (реалізації) професійних повноважень працівниками суду, правоохоронних органів, іншими суб'єктами кримінального процесу.

При цьому найбільш значимими, що мають як теоретичне, так і безпосереднє практичне значення, вбачаються такі положення дисертації, які виносяться на захист, а саме:

- необхідність забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу обумовлюється системою взаємопов'язаних факторів, серед яких основними є: соціальна цінність нормального функціонування судової і правоохоронної системи; реально існуюча потреба держави в оптимізації здійснення тих функцій, які виконують учасники кримінального судочинства; підвищена ввічливості як працівників органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду, так і інших суб'єктів кримінального процесу.

- можливість забезпечення реального захисту суб'єктів кримінального процесу від злочинних посягань знаходиться у прямій залежності від застосування адекватних заходів безпеки, які лише і можуть забезпечити досягнення поставленої мети. Оскільки адекватність заходів безпеки визначається з урахуванням ситуації, що склалася, то, природно, потребується, з одного боку, вивчення специфіки названих ситуацій, а, з іншого боку, здійснення вибору тих заходів, які відповідають вимогам забезпечення безпеки конкретних осіб саме у даній ситуації.

- ефективність забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу знаходиться у прямій залежності від об'єктивної правової регламентації як правового положення названих суб'єктів при здійсненні покладених на них функцій, так і усіх сторін діяльності компетентних органів держави по забезпеченню безпеки усієї різноманітності суб'єктів кримінального процесу. При цьому, фундаментальні основи забезпечення такої безпеки названих суб'єктів повинні бути комплексними і міститися як у кримінальному і кримінально-процесуальному законодавстві, так і у системі спеціальних законодавчих актів.

- однакова для суспільства і держави соціальна цінність процесуальної діяльності як посадових осіб органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду, так і осіб, які беруть участь у дослідчому, слідчому і судовому процесі, обумовлює необхідність єдиної для усіх названих органів і осіб правової регламентації найбільш важливих проблем забезпечення їх сукупної безпеки у єдиному нормативному акті, яким повинен стати Закон України "Про забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу".

- конфіденційний характер багатьох заходів, що проводяться правоохоронними органами з метою забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу, передбачає їх правову регламентацію у режимних (підзаконних) нормативних актах відомчого характеру. Останні повинні видаватися з метою

оптимальної реалізації законодавства, що діє у даній сфері, і ні в якому разі не підмінювати їх і, без сумніву, знаходиться у повній відповідності з ними.

а) існування прямої залежності між ефективністю діяльності органів держави по забезпеченню безпеки суб'єктів кримінального процесу і науковим забезпеченням названої діяльності обумовлює створення об'єктивно-істинного, перевіреного на практиці забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу. Останнє повинно бути комплексним, відобразити досягнення у цій області усіх галузей права, а також досвід діяльності правоохоронних органів по забезпеченню безпеки суб'єктів кримінального процесу.

б) забезпечення ефективності діяльності правоохоронних органів у сфері, яка розглядається, передбачає спеціальну підготовку кадрів, що обумовлює необхідність: включення до учбового процесу спеціальної дисципліни під назвою "Проблеми забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу"; розробку учбових, учбово-тематичних планів і програм; підготовку курсу лекцій, підручників і навчальних посібників по цій темі, проведення системи семінарів і практичних занять.

Викладання названої учбової дисципліни повинно бути комплексним і вміщувати як теми легальні, відкриті, які не вміщують відомостей конфіденційного або таємного характеру, так і питання, які є службовою або державною таємницею.

**Теоретична та практична значимість дослідження.** Наукова значимість дисертаційної роботи заключається у створенні концептуальних основ теорії забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу, які ініціюють формування та розробку колективними зусиллями вчених нового наукового напрямку в інтересах розвитку науки, вдосконалення юридичної практики, захисту прав та законних інтересів працівників суду, правоохоронних органів, осіб, які приймають участь в розслідуванні та судовому розгляді кримінальних справ.

Практична значимість дослідження виражається в тій ролі, яку дисертація виконує для:

а) органів, що ведуть боротьбу зі злочинністю, – розроблено поняття забезпечення безпеки, визначені об'єкт і предмет захисту від злочинних посягань, дана характеристика органів, які забезпечують безпеку, визначено процесуальний порядок їх діяльності; дана характеристика заходів щодо забезпечення безпеки, методичних і тактичних основ їх реалізації; розглянута система гарантій забезпечення безпеки різних суб'єктів кримінального процесу, членів їх сімей і близьких родичів;

б) нормотворчої діяльності, – внесено пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства, що регламентує порядок забезпечення безпеки осіб, які приймають участь в кримінальному судочинстві, і державний захист працівників суду та правоохоронних органів; дано теоретичне обґрунтування соціальної необхідності розробки нового, єдиного, загального для всіх органів і громадян Закону України "Про забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу"



в) навчального процесу, - внесено пропозиції про вивчення у вищих юридичних та спеціальних учбових закладах країни спеціального учбового курсу "Теорія забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу"; визначено його місце в загальній системі кримінально-правових дисциплін, а також обсяг часу, який необхідний для засвоєння учбового курсу студентами та слухачами учбових закладів. Розроблені в дисертації положення можуть бути використані як професорсько-викладацьким складом для підготовки лекцій та проведення занять по відповідних темах курсу, так і для підготовки аспірантів до складання кандидатського іспиту по курсу "Кримінальний процес". Вони можуть бути використані також для розробки учбових посібників та учбових матеріалів, які використовуються з метою підвищення кваліфікації в постійно діючих семінарах і учбових пунктах на місцях усієї системи правоохоронних та судових органів;

г) науково-дослідної роботи, - визначено предмет, структуру і зміст теорії забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу; створені наукові та інформаційні основи для її подальшої розробки прихильниками даного напрямку науково-дослідної діяльності.

**Апробація та втілення результатів дослідження в практику.** Основні положення дисертаційного дослідження викладені автором 15-16 грудня 1998р. на Міжнародній науково-практичній конференції "Проблеми боротьби зі злочинністю" (м. Харків, 1998р.); 30 травня 1998р. на Регіональній науково-практичній конференції "Конституція України та проблеми професійної етики юриста" (м. Харків, 1998р.); 26-27 квітня 1999р. на Міжнародній науково-практичній конференції "Проблеми боротьби з організованою злочинністю в регіоні" (м. Харків, 1999р.). Крім того, окремі результати проведеного дослідження доповідались на нарадах і семінарах слідчих і оперативних працівників різних підрозділів Служби безпеки України; використовувались при аналізі оперативно-розшукової і слідчої практики, написанні інформаційних листів і доповідних записок; підготовці проектів окремих нормативних актів, планів і програм узагальнення та аналізу різних видів юридичної практики.

**Публікації.** Основні положення та висновки дисертації, рекомендації щодо вдосконалення кримінально-процесуального кодексу України і окремих законодавчих актів знайшли своє відображення у 3 наукових статтях у фахових виданнях та у статтях і тезах доповідей на міжнародних, республіканських та регіональних конференціях.

**Структура роботи.** У відповідності з цілями, завданнями та предметом дослідження дисертація складається із вступу, 4 розділів, 11 підрозділів, висновків, списку нормативних актів (119 найменувань), списку використаної літератури (285 найменувань). Обсяг дисертації 161 сторінка.

Література та нормативний матеріал використані за станом на 1 січня 1999р.

## Основний зміст роботи

У **вступі** обґрунтовується вибір теми дисертаційного дослідження, її теоретична та практична актуальність, визначаються мета та завдання роботи, її методологічні, теоретичні та праксиологічні основи, показана наукова новизна дослідження, сформульовані основні положення, що виносяться на публічний захист, мотивується їх обґрунтованість та науково-прикладна цінність; надаються результати їх апробації та втілення у юридичну практику, вказана структура дослідження та його складові елементи.

**Розділ 1** – “Правове положення суб’єктів кримінального процесу та його значення для забезпечення їх безпеки” складається із двох взаємопов’язаних підрозділів, які в своїй єдності характеризують правове положення суб’єктів кримінального процесу, що підлягають захисту з боку держави та її компетентних органів.

У першому підрозділі – “Поняття суб’єкта кримінального процесу по відношенню до якого застосовуються заходи безпеки” аналізуються точки зору різних авторів на поняття суб’єкта кримінального процесу, встановлюються їх суттєві ознаки і на цій основі робиться висновок, що під суб’єктами права (і кримінально-процесуальної діяльності) слід розуміти фізичних та юридичних осіб, які у відповідності з законом приймають участь у кримінальному процесі, займають в ньому відповідне правове положення для його реалізації, у зв’язку з появою юридично значимих чинників, наділяються законом сукупністю особливих прав і кореспондуючих їм обов’язків з метою виконання функцій, покладених на них, для забезпечення успішного рішення відповідних завдань кримінального процесу. Оскільки обидва закони про забезпечення безпеки регламентують основи та порядок досягнення безпеки як у відношенні працівників суду, правоохоронних органів, осіб, що приймають участь в кримінальному процесі, так і близьких родичів всіх названих осіб в дисертації, перші іменуються основними, а другі – додатковими суб’єктами кримінально-процесуального права. Виходячи з того, що близькі родичі реальної участі в кримінальному процесі не приймають, але їх безпека також забезпечується так, як і основних його учасників, група осіб, що входить в склад близьких родичів, іменується для відрізнення від перших **квасисуб’єктами** кримінального процесу.

У другому підрозділі – “Класифікація суб’єктів кримінального процесу, безпека яких повинна забезпечуватися” вся різноманітність осіб, які приймають участь в кримінальному процесі, розподілена на групи (або класи), що в науковому дослідженні досягається на основі особливої логічної операції, яка іменується класифікацією. Остання здійснюється на базі конкретних підстав, якими в даному дослідженні є функціональне призначення відповідного суб’єкта. Спираючись на таку підставу, всі суб’єкти кримінально-процесуальної діяльності розподілено в дисертації на наступні п’ять класів:

суб'єкти, що ведуть процес, - особа яка проводить дізнання, слідчий, начальник слідчого відділу, прокурор, суддя, суд; суб'єкти, що мають особистий інтерес в справі, - особа, яка скоїла злочин, підозрюваний, обвинувачуваний, підсудний, засуджений, потерпілий, громадський обвинувач, громадський відповідач; суб'єкти, що представляють в кримінальному процесі зацікавлених осіб, - захисник підозрюваного, обвинувачуваного, підсудного, засудженого; представник потерпілого, громадського обвинувача, громадського відповідача; законний представник неповнолітнього; суб'єкти, що представляють інтереси трудових колективів, - громадський обвинувач, громадський захисник; суб'єкти, що виконують в кримінальному процесі допоміжні функції, - ініціатори процесу (особа, яка заявила про здійснення або підготовку злочину), свідок, понятій, перекладач, експерт, спеціаліст, помічник слідчого, секретар судового засідання, судовий виконавець та ін.

Крім перелічених осіб, захисту від злочинних посягань підлягають члени сімей і близькі родичі всіх названих суб'єктів процесу, якщо шляхом загроз або інших протиправних дій у відношенні до них робляться спроби вплинути на учасників кримінального судочинства.

В роботі дається характеристика правового положення названих суб'єктів, аналізується співвідношення їх прав і обов'язків.

**Розділ 2 – “Сутність безпеки та її забезпечення суб'єктам кримінального процесу”** складається із чотирьох підрозділів.

**У першому підрозділі – “Поняття безпеки та її забезпечення суб'єктам кримінального процесу”** відмічається значення правильного розуміння безпеки, яке похідне від адекватного вияснення суті безпеки, в зв'язку з чим і перше, і друге повинно визначатись у взаємозв'язку і взаємозалежності. Якщо під небезпекою розуміється загроза скоєння кому-небудь шкоди, можливість здійснення якої цілком реальна, то безпека означає відсутність в даний момент реальної загрози скоєння об'єктам, які охороняються, цінностям або особам тієї конкретної шкоди, наступу якої раніше обґрунтовано побоювалися. У роботі відмічається ситуативний характер загрози і залежність істинного її визначення реальній (або уявній) суті від адекватності відповідних оцінок правозастосовувача. Останні обумовлені доброякісністю доказової інформації. Від неї залежить і ефективність заходів забезпечення безпеки. При цьому під забезпеченням безпеки розуміється своєчасне і правильне прийняття компетентними органами сукупності спеціальних заходів, реалізація (здійснення) яких призвела, а, таким чином, і забезпечила усунення (ліквідацію) існуючої раніше загрози, тобто можливості нанесення шкоди об'єктам, які охороняються.

**У другому підрозділі – “Об'єкт і предмет захисту при забезпеченні безпеки суб'єктів кримінального процесу”** послідовно розглядаються два названих феномени. У роботі відмічається, що без об'єкта і предмета захисту забезпечення безпеки буде безпредметним, а сама діяльність правоохоронних органів – не визначеною, а, таким чином, і не ефективною. При цьому об'єкт

захисту є комплексним і до того ж соціально (суспільно) значимим, оскільки Закон (№1) від 23 грудня 1993 р. “встановлює систему державного захисту працівників суду і правоохоронних органів від перешкодження виконанню покладених на них законом обов’язків і здійсненню передбачених прав, а також від посягань на життя, здоров’я, житло і майно вказаних осіб та їх близьких родичів в зв’язку з службовою діяльністю цих працівників”. Отже, об’єктом захисту при забезпеченні безпеки суб’єктів кримінального процесу є встановлений законом порядок функціонування всієї системи судових і правоохоронних органів, реалізація учасниками кримінального процесу покладених на них функцій, прав і законних інтересів.

На відзнаку від об’єкта, предмет захисту при забезпеченні безпеки суб’єктів кримінального процесу відображає специфіку людського фактора, прав і законних інтересів осіб, які підлягають захисту. Останніх досить багато, в зв’язку з чим в дисертації вони класифікуються на чотири відносно самостійні групи. Це: працівники суду; працівники всіх видів правоохоронних органів (перелік яких визначено Законом); близькі родичі працівників суду і правоохоронних органів (якщо посягання на їх життя, здоров’я, житло і майно здійснено з метою перешкодити виконанню названими працівниками покладених на них законом обов’язків і реалізації наданих їм прав); учасники кримінального процесу, які виконують допоміжні кримінально-процесуальні функції (в якості заявників про скоєний злочин, свідків, понятих, потерпілих, обвинувачуваних, експертів, спеціалістів та ін.). Життя, здоров’я, честь та гідність, а також майно і житло всіх названих осіб і складають основний предмет захисту при забезпеченні безпеки всіх названих суб’єктів. З точки зору співвідношення правового положення названих суб’єктів останні розподіляються на основних (працівників суду і правоохоронних органів) і додаткових (близькі родичі названих працівників і учасників процесу); що зовсім не припинює значення останніх.

У роботі дана всебічна характеристика факторів, які обумовлюють необхідність державного захисту суб’єктів кримінального процесу, показано значення їх постійного урахування в процесі здійснення правоохоронної діяльності.

Розділ 3 – “Органи, що забезпечують безпеку суб’єктів кримінального процесу та заходи, що з цією метою здійснюються” складається з трьох підрозділів.

У першому підрозділі – “Органи, що приймають рішення про забезпечення безпеки, та органи, що здійснюють безпеку суб’єктів кримінального процесу”, спираючись на наявну в законодавстві регламентацію, виділяються і послідовно характеризуються органи, які приймають рішення про забезпечення безпеки суб’єктів кримінального процесу, і органи, які здійснюють (фактично забезпечують) безпеку названих суб’єктів. При цьому особливо підкреслюється, що у відповідності до закону виконання функцій по за-

безпеченню безпеки суб'єктів кримінального процесу покладається тільки на спеціальні державні органи. Перекладати здійснення названої функції на якінебудь інші державні органи, суспільні формування або комерційні (наприклад, охоронні) структури неприпустимо. Така заборона, зрозуміло, не виключає можливості використання допомоги громадськості, тих або інших установ, організацій і підприємств, незалежно від форм власності, при проведенні конкретних заходів при забезпеченні безпеки суб'єктів кримінального процесу. З метою створення правових основ для взаємодії органів, що розглядаються, з іншими установами і організаціями в процесі даного виду правоохоронної діяльності було б доцільно регламентувати всі питання, які виникають в цьому зв'язку у чинному законодавстві.

У дисертації зроблено всебічний аналіз правового статусу кожного органа, який компетентний приймати рішення про застосування заходів безпеки у відношенні конкретної особи, межі його спеціальних повноважень в цій сфері діяльності, а також особливості правових відносин, з одного боку, між різними державними органами, а з іншого, з тими фізичними особами, які в зв'язку з прийнятим рішенням беруться під захист держави.

Оскільки фактичне забезпечення безпеки конкретних осіб є метою і основним змістом правоохоронної діяльності, що розглядається, в дисертації особливу увагу приділено характеристиці правового положення органів, які здійснюють (фактично забезпечують) безпеку суб'єктів кримінального процесу. В зв'язку з тим, що реалізація вказаного завдання покладається на спеціальні підрозділи органів внутрішніх справ і Служби безпеки, то, природно, їх діяльність повинна бути детально регламентована відомчими нормативними актами. Секретний характер останніх виключає доступ до них сторонніх осіб (в тому числі із інших підрозділів даного відомства), тому їх прийняття повинно, з одного боку, підлягати суворому контролю з точки зору їх відповідності Конституції та чинним законодавчим актам, а з іншого, беззастережно виконуватись в процесі безпосередньої виконавчої діяльності по реалізації рішень, які прийняті, про забезпечення безпеки конкретних суб'єктів кримінального процесу. В цьому зв'язку особливу роль повинні відігравати органи відомчого контролю і прокурорського нагляду.

У другому підрозділі – **“Процесуальний порядок прийняття рішення про забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу”** констатується гарантійний характер встановленого порядку, оскільки його дотримання є обов'язковою умовою можливості та ефективності забезпечення заходів безпеки суб'єктів кримінального процесу. Прийняття вказаного рішення здійснюється компетентним органом або посадовою особою і при наявності відповідних відомостей, які повинні підтверджуватись відповідними фактичними даними. Перші іменуються приводами, а другі – засадами для прийняття рішення про забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу.

У дисертації дається характеристика вказаних приводів і засад, аналізується

ся їх співвідношення з приводами і засадами до порушення кримінальної справи (ст. 94 КПК). Останні є загальними, основними, до того ж універсальними приводами, оскільки при їх наявності можуть (і повинні) не тільки порушуватись кримінальні справи, але і прийматись заходи щодо забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу. Друга група джерел – заяви працівників суду, правоохоронних органів, членів їх сімей і т.п. про необхідність прийняття заходів безпеки є додатковими по відношенню до першої групи джерел, що, природно, не принижує їх функціонального призначення.

У роботі відмічається, що привід для застосування заходів безпеки у відношенні конкретних працівників суду або правоохоронних органів є комплексним, оскільки складається із сукупності взаємопов'язаних фактичних даних, одні з яких встановлюють ознаки конкретного злочину, а інші (або разом з першими) свідчать про наявність реальної загрози життю, здоров'ю або майну названих осіб. Відповідність закону вказаних приводів і адекватність засад забезпечують в своєму поєднанні обґрунтованість та істинність рішень про забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу.

У третьому підрозділі – “Заходи забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу” відмічається, що ефективність захисту суб'єктів кримінального процесу знаходиться в прямій залежності від однозначного усвідомлення всіма учасниками даного виду правоохоронної діяльності поняття заходів забезпечення безпеки, їх суті. Остання визначається на основі аналізу співвідношення цілей, засобів і запланованого результату. Заходи забезпечення безпеки виконують функцію специфічних засобів досягнення поставлених цілей і, з цієї точки зору, вказані заходи є цільовими засобами в руках тих осіб, які забезпечують безпеку суб'єктів кримінального процесу. Саме в цьому висловлюється як функціональне призначення, так і операціональна суть даних заходів.

Перелік заходів забезпечення безпеки викладений в двох чинних законодавчих актах від 23 грудня 1993 р. Але він не є вичерпним і органи, які ведуть боротьбу зі злочинністю, можуть самі розроблювати інші, як загальні, так і спеціальні заходи забезпечення безпеки. Головне, щоб як ті, так і інші заходи безпеки відповідали визначеним вимогам. До них відносяться: законність, обґрунтованість, конкретність, реальність і радикальність. Вимоги, які ставляться до заходів безпеки, знаходяться в об'єктивному взаємозв'язку і взаємозалежності. Саме характер зв'язку названих вимог обумовлює в своїй єдності таку “сукупну якість” заходів безпеки, як їх функціональна (підсумкова або кінцева) ефективність. Остання, з одного боку, забезпечує, а з другого – констатує (і виражає) досягнення генеральної (кінцевої) мети заходів, які застосовуються – фактичну безпеку конкретного суб'єкта кримінального процесу. Основне місце у цьому підрозділі відведено характеристиці таких заходів забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу як: особиста охорона; охорона житла і майна громадянина, взятого під захист; видача зброї, спец-

іальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; установка телефона за місцем проживання або знаходження особи, яку взято під захист; застосування технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів; тимчасове розміщення осіб в місцях, які забезпечують їх безпеку; переселення в інше місце проживання; забезпечення конфіденційності про об'єкти захисту; заміна документів; зміна зовнішності; закриття судові засідання; розміщення неповнолітніх в дошкільну виховну установу або установу органів соціального захисту населення.

У роботі підкреслюється важливість комплексного підходу до застосування заходів забезпечення безпеки, що передбачає їх використання в певній послідовності, своєчасно і у взаємозв'язку. Перелік заходів, які передбачені законом, не є вичерпним і правоохоронні органи не тільки взмозі, але й зобов'язані розроблювати та застосовувати на практиці інші заходи забезпечення безпеки, враховуючи криміногенну ситуацію, технічні і фінансові можливості. У дисертації відмічається доцільність розробки практичних рекомендацій щодо методики оптимального застосування на практиці кожного заходу забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу.

**Розділ 4 – “Методичні та тактичні засади реалізації заходів забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу”** складається з чотирьох підрозділів.

У першому підрозділі розглядаються **“Методичні засади реалізації заходів забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу”**. Тут на основі аналізу змістових значень різних синонімічних термінів (реалізувати, здійснити, виконати), які визначають суть одного й того ж процесу, під реалізацією заходів забезпечення безпеки слід розуміти механізм здійснення компетентними особами сукупності взаємопов'язаних дій, провадження яких забезпечує досягнення мети, що поставлена перед кожним конкретним заходом безпеки.

Здійснення безпеки – специфічний процес, який виникає у зв'язку зі зверненням особи, яка прийняла рішення про забезпечення безпеки, до іншої посадової особи (виконавця) з вказівкою на необхідність прийняття винесеного рішення до його виконання (здійснення, реалізації). У дисертації сукупність вказаних дій має назву “зверненням рішення до виконання”.

Процес реалізації прийнятого рішення складається з семи взаємопов'язаних етапів: вивчення існуючої на момент отримання рішення до виконання правової, криміногенної, віктимологічної, кримінологічної і безпосередньо функціональної ситуації з метою розробки плану реалізації рішення, яке прийнято; розробка вказаного плану; вибір конкретних заходів забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу, визначення сил та засобів вирішення виникаючих правоохоронних завдань; розробка тактики та методики реалізації обраних заходів забезпечення безпеки даної особи; розподіл оперативних працівників за встановленими напрямками діяльності при здійсненні заходів без-

пеки, їх інструктування і функціонального оснащення з урахуванням ситуації, що склалась, та складності вирішення встановлених завдань; встановлення механізму управління процесом реалізації заходів забезпечення безпеки, способів зв'язку та взаємодії оперативних працівників при вирішенні правоохоронних завдань; практичного здійснення оперативними працівниками системи дій по ліквідації загрози життю, здоров'ю, майну і помешканню суб'єктів, які знаходяться під захистом.

Кожен етап загального процесу забезпечення безпеки завершується документуванням змісту діяльності, яка здійснювалась, та її результатів.

Характеризуючи методичні правила реалізації заходів забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу у різноманітних криміногенних ситуаціях робиться висновок про недопущення вільного підходу до застосування заходів безпеки, про необхідність обов'язкового дотримання заснованого на законі і даних про специфіку середовища функціонування визначеного технологічного порядку, що відтворює зміст конкретних методик професійної діяльності заходоЗастосовувача. При цьому під методикою застосування заходів забезпечення безпеки розуміється сукупність взаємопов'язаних правил, технологічних прийомів та наукових положень, які вказують на оптимальні шляхи та способи реалізації конкретних заходів забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу в правовій ситуації, що склалась.

Різноманітність видів діяльності правозастосовувача, що здійснюються в процесі боротьби зі злочинністю, обумовлює необхідність класифікації усіх методик боротьби зі злочинністю і забезпеченням безпеки суб'єктів кримінального процесу, що застосовуються, на три відносно самостійних класи: методики пізнання; методики боротьби зі злочинністю; методики заходів забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу, що застосовуються.

Кожен клас вказаних методик застосовується в процесі боротьби зі злочинністю у взаємозв'язку та взаємозалежності. Це обумовлюється реальним взаємозв'язком всіх видів діяльності, в структурі яких здійснюються існуючі методики. В роботі особливо підкреслюється важливість засвоєння всіма особами, що ведуть боротьбу зі злочинністю та приймають участь в забезпеченні безпеки суб'єктів кримінального процесу, всієї системи методичних правил та технічних прийомів реалізації як загальних, так і спеціальних методик усіх видів професійної діяльності.

У другому підрозділі – **“Тактичні засади реалізації заходів забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу”** розкривається поняття та значення тактичного підходу до реалізації заходів забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу. Оскільки застосування заходів безпеки здійснюється в різноманітних ситуаціях функціонального вибору, де постійно проявляють свою дію як позитивні, так і негативні для успішного вирішення правоохоронних завдань фактори, то, природно, що при реалізації заходів безпеки у відношенні кожної особи, яка взята під захист, а тим більше їх сукуп-



ності, необхідний точно визначений тактичний підхід. Оскільки ж мова йде про тактику здійснення правоохоронної діяльності, то про неї необхідно (і потрібно) говорити як про правоохоронну тактику або про тактику реалізації заходів забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу. Остання базується на відомому криміналістичному підході, що обумовлює необхідність використання в цьому виді діяльності досягнень сучасної криміналістики. Центральним компонентом криміналістичної тактики є криміналістичний прийом (А.Н. Васильєв, Р.С. Белкін, В.О. Коновалова, В.Ю. Шепітько), який інтерпретується як найбільш раціональний спосіб (або засіб) здійснення дій щодо реалізації конкретних заходів забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу. У роботі наявно показано значення використання адекватних тактичних прийомів щодо забезпечення реального захисту названих суб'єктів кримінального процесу.

Особлива увага у цьому підрозділі приділяється характеристиці факторів, які обумовлюють ефективність тактичних прийомів застосування заходів забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу". При цьому під названими факторами розуміються такі предмети, явища або процеси, які мають детермінуючу дію на правозастосувача, який зумовлює характер його рішень і дій, що сприяють (або протидіють) досягненню мети захисту суб'єктів кримінального процесу.

До складу останніх відносяться: функціональна підготовленість оперативних працівників для розробки ефективних тактичних прийомів оптимального застосування заходів забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу; ситуаційний підхід для розробки оптимальних тактичних прийомів ефективного застосування заходів безпеки; повнота та достовірність знань про осіб, які створюють загрозу безпеці суб'єктів кримінального процесу для розробки і здійснення ефективних тактичних засобів їх захисту; знання якісної визначеності середовища функціонування та його достовірне засвоєння правозастосувачем для розробки та застосування адекватних тактичних прийомів і засобів реалізації заходів безпеки; забезпечення адекватної поведінки осіб, які взяті під захист; для розробки і застосування ефективних засобів забезпечення безпеки; розробка оптимальних тактичних прийомів застосування ефективних заходів безпеки з урахуванням специфіки суб'єктного складу злочинної групи; наявність правдивих знань про способи і засоби здійснення злочину для розробки адекватних тактичних прийомів застосування заходів безпеки.

У третьому підрозділі – **“Порядок скасування заходів безпеки або припинення їх застосування у відношенні суб'єктів кримінального процесу”** підкреслюється тимчасовий характер названих заходів, у зв'язку з чим виникає питання про підстави і процесуальний порядок їх скасування або припинення. Початок обговорення компетентною посадовою особою даного питання закон пов'язує з моментом одержання достовірної інформації щодо ліквідації загрози життю, здоров'ю, житлу і майну осіб, які взяті під захист,

або з заявою учасника кримінального судочинства, члена його сім'ї або близького родича, у відношенні якого застосовано заходи безпеки. Це своєрідні приводи до початку правоохоронної діяльності, що розглядається. Але вони не можуть вважатись вичерпними, оскільки підстави для відміни або припинення процесу застосування заходів безпеки можуть бути встановлені самою посадовою особою того чи іншого органу. В цьому зв'язку внесено пропозицію про доповнення ч. 2 ст. 21 Закону новим пунктом "в", який передбачав би у якості самостійного приводу скасування вказаних заходів безпеки безпосередній розсуд підстав компетентною посадовою особою конкретного правоохоронного органу. Закон встановлює вичерпний перелік підстав для прийняття вказаного рішення, однак в ньому нічого не говориться про необхідність достовірного їх встановлення, тобто приймати на віру дані, що надійшли, не припустимо. Їх слід перевірити, а наявність відповідних підстав довести. Рішення про скасування або припинення заходів безпеки повинно прийматись своєчасно і виражатись в прийнятій постанові органом дізнання, слідчим і прокурором, або ухвали, винесені судом. Передчасне прийняття або прийняття названого рішення із запізненням призводить до настання самих різних негативних за своїм характером наслідків. В роботі міститься їх аналіз, викладаються рекомендації щодо попередження можливості їх настання.

У четвертому підрозділі – **"Гарантії забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу"** досліджуються важливі не тільки в теоретичному, але і в безпосередньо практичному відношенні питання щодо суті гарантій взагалі і гарантій забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу, зокрема, їх види, викладається правова і технологічна характеристика. При цьому під гарантіями безпеки розуміються спеціальні засоби, які забезпечують захист суб'єктів кримінального процесу від загрози їх життю, здоров'ю, майну і житлу, які ліквідують їх психічну напругу і сприяють нормальному виконанню названими суб'єктами своїх обов'язків.

З точки зору урегульованості тих чи інших гарантій нормами права (або відсутності такої регламентації) одні гарантії забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу іменуються правовими, а інші – неправовими. З урахуванням специфіки правової регламентації до правових гарантій відносяться дисциплінарні, адміністративно-правові, кримінально-правові, процесуальні, матеріально-правові (або майнові) та ін. До неправових гарантій забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу належать організаційні, матеріально-технічні, фінансові та ін. Усі гарантії в реальному процесі реалізуються у взаємозв'язку і тільки в своїй єдності забезпечують безпеку суб'єктів кримінального процесу. При цьому всі гарантії розглядаються як необхідні для забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу, а їх комплексне використання на практиці дозволяє кваліфікувати їх в якості гарантій, які достатні для досягнення поставленої мети захисту. Якщо в названому комплексі гарантій не вистачає яких - небудь із тих, що необхідні, то останні стають і повинні

іменуватись недостатніми гарантіями забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу.

Оскільки працівники судів і правоохоронних органів окрім своєї безпеки повинні забезпечувати безпеку інших учасників процесу, визнано доцільним комплексний розгляд гарантій забезпечення безпеки відносно усіх суб'єктів кримінального процесу. Враховуючи те, що протиправні дії, які створюють загрозу суб'єктам кримінального процесу можуть скоюватись як посадовими особами, що ведуть процес або здійснюють оперативно-розшукову діяльність, так і сторонніми до даного процесу особами і навіть самими його учасниками або особами, яких взято під захист, в дисертації основну увагу приділено характеристичі правових гарантій кримінально-правового характеру як найбільш ефективних, виходячи з їх детальної правової регламентації і особливого порядку реалізації передбачених процесуальним законодавством.

У **висновках** роботи викладено найбільш важливі положення, що мають як теоретичне, так і практичне значення, а також рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства, відомчих нормативних актів, практики їх застосування всією системою правоохоронних і судових органів, зокрема сформульовані:

- поняття державного захисту працівників суду і правоохоронних органів;
- поняття безпеки і забезпечення безпеки суб'єктів правоохоронних органів.

Визнано доцільним:

- розробка загальної теорії захисту соціальних цінностей у демократичному суспільстві;
- вивчення названої теорії у всіх навчальних закладах країни і, безумовно, - у спеціальних учбових закладах усієї системи правоохоронних органів;
- розроблені методичні правила і тактичні прийоми, що обумовлюють ефективність засобів забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу;
- визначено місце норм, які регулюють забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу в системі нового кримінально-процесуального законодавства та інші.

Основні положення дисертації містяться в таких публікаціях автора:

1. Куркін М.В. Поняття суб'єкта кримінального процесу, щодо якого здійснюються заходи безпеки // Актуал. пробл. сучасної науки в дослідженнях молодих вчених. - Вип. 3-4. - Харків: Ун-т внутр. справ МВС України, 1997. - С. 506-510.

2. Зеленецький В.С., Куркін М.В. Поняття безпеки та її забезпечення суб'єктами кримінального процесу // Вісн. ун-ту внутр. справ МВС України.

Інв. № 7752

Вип.2.- Харків, 1997.- С. 84-88.

3. Куркін Н.В. Гарантії забезпечення безпеки учасників кримінального процесу // Вісн. ун-ту внутр. справ МВС України.- Вип. 3-4.- Харків, 1998.- С. 204-214.

4. Куркін Н.В. Правові норми забезпечення безпеки учасників кримінального процесу // Закон і життя. - № 9-10. - Кишинь: Молдова, 1998.- С. 13-17.

5. Куркін Н.В. Український варіант: кримінально-правові гарантії безпеки учасників кримінального процесу // Преступление и наказание: Еже-нед. газ. Респ. Казахстан. - № 15-17 (58). 1998.- 21 авг.- С. 15.

6. Куркін М.В. Об'єкт і предмет захисту при забезпеченні безпеки суб'єктів кримінального процесу // Вісн. Акад. правових наук України.- № 3 (14). - Харків: Право, 1998.- С. 151-161.

7. Куркін Н.В. Правовое регулирование обеспечения безопасности участников уголовного процесса в Украине // Организация управления в органах прокуратуры: Сб. науч. тр. М.: НИИ Пробл. укрепл. законности и правопорядка Ген. прокуратуры РФ. - 1998. - С. 107-112.

8. Куркін М.В. Етичні та правові засади захисту суб'єктів кримінального процесу: Тези доп. і наук. повідомлень обл. наук.-практ. конф. - Харків. Обл. організація спілки юристів України, 1998. - С. 43-48.

9. Дащук А.М., Куркін Н.В. Изменение внешности как специальная мера обеспечения безопасности участников уголовного процесса // Актуал. вопр. дерматологии и венерологии: Сб. науч. тр. - Харьков: Основа, 1999. - С. 31-33.

10. Зеленецький В.С., Куркін Н.В. Использование в доказывании фонограмм переговоров, записанных техническими средствами // Совр. пробл. судебной фонограф. экспертизы. - Харьков: НИИ ИПП АПРн Украины, 1999. - С. 72-77.

11. Куркін М.В. Чинники, що обумовлюють злочинність у сфері економічної діяльності. - Пробл. боротьби зі злоч. у сфері економ. діяльн. Мат. міжн. наук.-практ. конф. 15-16 гр. 1998 р. - Харків: Центр вивчення організ. злоч. - 1999. - С. 27,28.

#### КУРКІН М.В. ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ. Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09. - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 1999.

Дисертація присвячена проблемам забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу. У роботі визначено такі поняття, як небезпека злочинного посягання; безпека; забезпечення безпеки; заходи забезпечення безпеки та їх види. Проаналізовано приводи і підстави як для прийняття, так і скасування

рішень про забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу; розглянуто методичні правила і тактичні основи реалізації заходів забезпечення безпеки, а також системи гарантій оптимального здійснення даного виду діяльності. Сформульовано рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства, відомчих нормативних актів і практики їх застосування правоохоронними органами.

**Ключові слова:** небезпека, безпека, заходи забезпечення безпеки, суб'єкти кримінального процесу, органи та особи, які ведуть процес, предмет і об'єкт захисту, гарантії забезпечення безпеки.

### КУРКИН Н.В. ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ СУБЪЕКТОВ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА. Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза. Национальная юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого. Харьков, 1999.

В соответствии с целями, задачами и предметом исследования, диссертация состоит из вступления, четырех разделов, одиннадцати подразделов, заключения, перечня использованных источников, включающего как литературу вопроса, так и всю систему нормативных актов, регламентирующих процесс обеспечения безопасности субъектов уголовного процесса.

В разделе первом характеризуется правовое положение субъектов уголовного процесса, имеющих право на обеспечение безопасности при отправлении уголовно-процессуальных функций; показано их значение для решения комплекса общих и специальных задач уголовного процесса; дана классификация названных субъектов; показано ее теоретическое и практическое значение.

Раздел второй посвящен, с одной стороны, анализу сущности безопасности, а с другой, - определению понятия обеспечения безопасности субъектов уголовного процесса; определены и раскрыты объект и предмет защиты при обеспечении безопасности субъектов уголовного процесса; показано их соотношение, взаимосвязь и взаимозависимость.

В разделе третьем характеризуется система органов, обеспечивающих безопасность субъектов уголовного процесса, как тех, кто принимает решение о необходимости обеспечения безопасности названных лиц, так и тех, кто обязан выполнить принятое решение и обеспечить фактическую безопасность конкретного субъекта уголовного процесса. Особое внимание уделено анализу процессуального порядка принятия решения об обеспечении безопасности субъектов уголовного процесса, а также характеристика конкретных мер, обеспечивающих реализацию принятого решения и фактическую безопасность конкретных субъектов уголовно-процессуальной деятельности.

В четвертом разделе анализируются методические и тактические основы реализации мер безопасности субъектов уголовного процесса; рассмотрены

процессуальный порядок отмены мер обеспечения безопасности, поводы и основания их приостановления, а также система гарантий, обеспечивающая достижение целей безопасности, решения комплекса уголовно-правовых, процессуальных и профилактических задач.

**Ключевые слова:** опасность, безопасность, меры обеспечения безопасности, субъекты уголовного процесса, органы и лица, ведущие процесс, предмет и объект защиты, гарантии обеспечения безопасности.

Kurkin N. V. Problems of security providing for the subjects of criminal action. Manuscript.

Thesis for a scientific degree of the candidate of law on the speciality 12.00.09 - criminal action and criminal law; legal examination. National Ukrainian Law Academy of Yaroslav Mudriy. Kharkov, 1999.

The thesis deals with the problems of security providing for the subjects of criminal action. The ideas of criminal encroachment danger; security; security providing; security measures and their types are determined in the thesis. Reasons and grounds for both making and annulling decisions on security providing for the subjects of criminal action are analyzed; systematical rules and tactical grounds for implementing the security measures as well as the optimum implementation guarantee system of such an activity are considered. Recommendations on improving the present legislation, departmental normative statements and the experience of their use by law enforcement bodies are formulated.

**Key words:** danger, security, security measures, criminal action subjects, bodies and persons carrying out the action, subject and object of defense, security guarantee.

Відповідальний за випуск Хотенець В.М.  
Підп. до друку 07.07.99 р. Формат 60х90 1/16 Папір офсетний.  
Віддруковано на ризографі. Умов. друк. арк. 0,6  
Облік.-вид. арк. 1,0. Тираж 100 прим. Зам. №231

Віддруковано в типографії "КримАрт".  
310141, м. Харків, вул. Космічна, 21.  
тел. 40-97-66